

جلد دوم

کریستین اترینگتون رایت
روث داوتی

درک تئوری فیلم

چگونه فیلم‌ها را بفهمیم

ترجمه‌ی رحیم قاسمیان

واحد
نشر واحد

فهرست

۹	قدردانی
۱۱	پیش‌گفتار
۱۷	تحلیل روان‌کاوانه
۵۵	فمینیسم
۹۱	مردانگی
۱۱۷	نظریه‌ی فراهنجار
۱۵۵	نژاد و قومیت
۱۹۹	دوران پسا استعماری و سینماهای فراملی
۲۳۵	ستارگان
۲۷۵	تحقیق درباره‌ی شیوه‌ی درک و دریافت مخاطبان
۳۰۳	نتیجه‌گیری
۳۰۷	واژه‌نامه‌ی اسامی
۳۲۱	نمایه‌ی موضوعی
۳۲۷	اعلام

تحلیل روان‌کاوانه

تحلیل روان‌کاوانه

۱. روشی درمانی که زیگموند فروید ابداع کرد برای مداوای نارسایی‌های روانی از طریق کاوش در رابطه‌ی متقابل میان عناصر آگاه و ناآگاه ذهن بیمار و تحریک ترس‌ها و تضادهای سرکوب‌شده‌ی آن. تحلیل روان‌کاوانه از تکنیک‌هایی چون تفسیر رؤیا و تداعی آزاد^۱ بهره می‌گیرد. نیز: نظامی از نظریه‌های روان‌شناسانه شامل این روش.

زمینه‌چینی

تقارن جالبی است که در ۱۸۹۵، یعنی همان سالی که اولین فیلم‌های سینمایی برای مردم به نمایش درمی‌آمد، زیگموند فروید و یوزف برویر کتاب **مطالعاتی در باب هیستری** را منتشر کردند. این کتاب اولین اثر روان‌کاوانه بر اساس مطالعات فروید درباره‌ی ذهن ناخودآگاه بود. در جلد نخست این مجموعه اشاره کردیم که بسیاری از نظریه‌هایی که در تحلیل سینما استفاده می‌شوند، ابتدا در مطالعات ادبی یا جنبش‌های سیاسی به کار رفته بودند. اما نظریه‌ی «تحلیل روان‌کاوانه»^۲ از

1. Free association

2. Psychoanalysis

زیگموند فروید

فروید را، که در سال ۱۸۵۶ در مُراویا متولد شد، «پدر تحلیل روان کاوانه» می‌نامند. فروید پس از مطالعاتی زیر نظر شارکو در پاریس، مطب خود را در وین افتتاح کرد. اما وقتی نازی‌ها در اتریش قدرت را به دست گرفتند، او که یهودی بود وین را ترک کرد و در ۱۹۳۷ به لندن کوچید و در ۱۹۳۹ در آن شهر درگذشت. دامنه‌ی تحقیقات و کارهای فروید بسیار گسترده است و شرح و توصیف دقیق‌شان در این مختصر نمی‌گنجد. در نتیجه این فصل را صرفاً به مباحثی اختصاص داده‌ایم که در درک متون سینمایی کاربرد دارند. اندیشه‌های فروید به حدی بانفوذ بوده‌اند که برخی‌شان در گفت‌وگوهای روزمره‌ی مردم جا باز کرده‌اند، مثلاً واژه‌های زیر به احتمال زیاد بسیار آشنا به نظر می‌رسند:

- «وسواسی»: در توصیف آدمی به کار می‌رود که به شدت به قواعد و اصول پای‌بند است و همه‌چیزش باید همیشه مرتب و سر جای خودش باشد؛ آدمی که نمی‌تواند «وا بدهد / بی‌خیال باشد». عموماً بار منفی دارد و چنین فردی را «به‌شدت وسواسی» می‌خوانند.^۱
- «لغزش فرویدی»^۲ (یا اشتباه لپی): هنگامی رخ می‌دهد که سهواً حرفی «نامربوط/ناجای» می‌زنیم. همین خطا و لغزش زبانی می‌تواند در تحلیل احساسات ناخودآگاه به کار بیاید.
- «لیبدو»^۳ یا شور، نوعی محرک یا انگیزه یا انرژی روانی است که به‌ویژه با تمایلات جنسی ارتباط دارد.
- «نماد قضیبی»^۴ شیئی است که ظاهرش به نراندازه شباهت دارد، مثلاً آسمان خراش‌ها و بناهای یادبود. گاهی از آن برای اشاره‌ی طعنه‌آمیز به نمادهای قدرت مردانه و مردسالاری (اتومبیل کورسی قرمز رنگ) استفاده می‌کنند. این تعبیر حتا در زمانه‌ی خود فروید به شوخی

کوشش‌های علم پزشکی در درک «جنون» مردم نشأت گرفته است.

در طول تاریخ، افراد مبتلا به مشکلات ذهنی (هیستری) را می‌سوزاندند، به زندان می‌انداختند، یا مسخره و تحقیر می‌کردند. مردم آن‌ها را دروغ‌گو، منحرف یا آدم‌های تنبلی می‌پنداشتند که ارزش توجه جدی ندارند. در اواخر سده‌ی نوزدهم بود که مطالعاتی با هدف درک بهتر بیماری‌های روانی آغاز شد. پیش‌تاز این مطالعات، پروفیسور ژان‌مارتین شارکو بود که بعدها راهنما و مربی فروید شد. گرایش به مطالعه‌ی ذهن ناخودآگاه از دهه‌ی ۱۹۰۰ شتاب بیش‌تری یافت و مردم بیش از دانشگاهیان به آن علاقه نشان دادند. مطالعات اولیه در این رشته را ابتدا «آسیب‌شناسی عصبی»^۱ نامیدند که خیلی زود به عنوانی که امروزه می‌شناسیم، یعنی «تحلیل روان کاوانه» تغییر نام داد.

هدف اصلی پژوهش در تحلیل روان کاوانه، دست‌یابی به درکی از ناخودآگاه است. فروید اعتقاد داشت آگاهی فرد در لایه‌های درون روان او ریشه دارد و بعضی افکار در لایه‌های زیرین قرار گرفته‌اند و پنهان‌اند. درست همان‌طور که یک‌دهم کوه یخ را روی آب می‌بینیم و نُه‌دهم آن زیر سطح آب است، فقط بخش کوچکی از ذهن نمایان‌گر ذهن آگاه است و بقیه‌ی آن (ضمیر پیش‌آگاه و ناخودآگاه) در لایه‌های زیرین «پنهان»‌اند.

نظریه‌ی تحلیل روان کاوانه افزون بر روان‌شناسی، بر رشته‌های دانشگاهی متعددی چون ادبیات، سینما، مارکسیسم، فمینیسم، و فلسفه اثر گذاشته است. زیگموند فروید، کارل یونگ، و ژاک لکان مشهورترین کاربران این نظریه‌اند و یافته‌ها و نظرات‌شان بخش‌های وسیعی از روان (ذهن) را در بر می‌گیرد و در عرصه‌ی مطالعات سینمایی موضوعیت و اهمیت فراوانی دارد.

1. Anally retentive
3. Freudian slip
5. Phallic symbol (Phallus)

2. Oh, you're so anal!
4. Libido

1. Neuropathology